

Amadeusz Urbanik

„Polityka etniczna. Teorie, koncepcje, wyzwania”, (red.) Henryk Chałupczak, Radosław Zenderowski, Ewa Pogorzała, Tomasz Browarek, Lublin 2015 : [recenzja]

Edukacja Humanistyczna nr 2 (33), 153-156

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Polityka etniczna. Teorie, koncepcje, wyzwania,
(red.) Henryk Chałupczak, Radosław Zenderowski,
Ewa Pogorzała, Tomasz Browarek,
Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej,
Lublin 2015, ss. 674

Polityka etniczna jako przedmiot szeroko rozumianych nauk społecznych ma stosunkowo młody rodowód. To swego rodzaju zapóźnienie badawcze wynika z wielu przyczyn. Jedną z nich było powszechne do pewnego czasu wśród badaczy i komentatorów przekonanie o nieaktualności przedmiotu analiz w związku z przesunięciem się zagadnień tożsamości narodowej i etnicznej z centrum polityki na jej peryferie. Buńczucznie obwieszczony przez rozmaite gremia „koniec historii” okazał się nie tylko nie być finalnym etapem rozwoju społeczeństw zachodniego kręgu kulturowego, lecz wręcz przeciwnie, za sprawą procesów reetniczacji – powrotem do ich korzeni. Coraz głośniejsze artykułowane postulaty separatystyczne (szkockie, baskijskie, katalońskie, flandryjskie, a nawet śląskie), fiasko polityki imigracyjnej i integracyjnej wielu państw Europy Zachodniej, niepewna przyszłość instytucji Unii Europejskiej, wojna ukraińsko-rosyjska – to tylko niektóre czynniki, które przyczyniły się do powrotu dyskursu nacjonalistycznego, a naród i etniczność postawiły raz jeszcze w centrum uwagi. Co oczywista, nie mogło to umknąć uwadze naukowców, którzy, jak zauważają we wstępie redaktorzy recenzowanej publikacji, „pośpiesznie starają się obecnie nadrobić zaległości z okresu, gdy na fali różnych odmian teorii modernizacji powszechnie żywiono przekonanie, iż tożsamość – narodowa i religijna – przestaną niebawem odgrywać jakąkolwiek rolę w życiu społecznym”. Najlepszym przykładem tychże starań na gruncie polskiej nauki jest omawiana publikacja.

Jest to praca zbiorowa pod redakcją Henryka Chałupczaka, Radosława Zenderowskiego, Ewy Pogorzały i Tomasza Browarka, pokłosie międzynarodowej konferencji naukowej pod tym samym tytułem, jaka odbyła się w Popowie w dniach 9–10 września 2014 roku. Składają się na nią teksty badaczy z różnych środowisk akademickich i dyscyplin naukowych, którzy zajmują się szeroko rozumianą problematyką polityki etnicznej. Wśród autorów znajdziemy przedstawicieli dwóch bodaj najbardziej wiodących ośrodków specjalizujących się w badaniach etniczności w Polsce: Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie oraz Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, jak również reprezentantów Uniwersytetu Gdańskiego, Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, Uniwersytetu Jagiellońskiego, Uniwersytetu Szczecińskiego, Politechniki Gdańskiej, Uniwersytetu Zielonogórskiego, Uniwersytetu Narodowego im. T. Szewczenki w Kijowie, Politechniki Białostockiej, Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu Wrocławskiego, Akademii Wojsk Lądowych we Lwowie, Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie i Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie. Zebrane prace zostały podzielone na cztery części. W pierwszej znajdują się te, które poddają analizie pojęcie polityki etnicznej w ujęciu teoretycznym i metodologicznym.

nym. W drugiej głównym tematem są wewnętrzne i międzynarodowe uwarunkowania polityki etnicznej. Kolejną grupę stanowią prezentacje polityk etnicznych poszczególnych państw i regionów. W ostatniej części przedmiotem analiz stają się mniejszości narodowe i etniczne jako podmioty polityki.

Publikację otwiera praca autorstwa Radosława Zenderowskiego, której celem jest wskazanie obszarów problemowych najczęściej związanych z pojęciem polityki etnicznej, próba zbadania intensji tegoż zagadnienia oraz osadzenie go w siatce powiązanych z nim pojęć. Kolejne teksty nie odbiegają od pierwszego pod względem złożoności przedmiotu analizy. Próbę udowodnienia tezy, jakoby model etnopolityki w krajach budujących swoją państwowość zależał od wybranej przez nie teorii narodu, podejmuje Andrzej Wierzbicki. Cezary Żołędowski celem swojego artykułu czyni przedstawienie przesłanek odradzania się więzi państwowo-narodowej w konsekwencji kryzysu wielokulturowości w Europie. Definiowanie etnopolityki w państwach Europy Wschodniej – w Rosji, na Białorusi i Ukrainie – jest tematem pracy Walentego Baluka. Elżbieta Szyszlak zwraca uwagę na proces sekurytyzacji problematyki mniejszości narodowych i etnicznych w państwach środkowej oraz wschodniej części Starego Kontynentu. Tekst autorstwa Heleny Duć-Fajfer stanowi w całości postulat wprowadzenia do badań nad etnicznością dodatkowego obszaru, który sama badaczka określa jako „dyskurs mniejszościowy”, uchwytny głównie w przestrzeni tekstów literackich generowanych przez mniejszości. Natalia Niedźwiecka-Iwańczak zajmuje się aspektem metodologicznym badań nad polityką etniczną z wykorzystaniem perspektywy socjologicznej. W centrum zamykającego pierwszą część omawianej pracy artykułu Katarzyna Warmińska ulokowała analizę przemian etniczności grup mniejszościowych w Polsce po 1989 roku, a główną tezę jest stopniowy proces upolitycznienia wspólnot tożsamościowych.

Drużga część książki dotyczy wewnętrznych i międzynarodowych uwarunkowań polityki etnicznej. Rozpoczyna ją tekst Bogusława Olszewskiego, poruszający zagadnienie współczesnego radykalnego nacjonalizmu węgierskiego. Następnie Magdalena Ickiewicz-Sawicka dotyka tematu burzliwych relacji serbsko-albańskich z ich historycznymi uwarunkowaniami i Republiką Kosowa w tle. Urszula Kurcewicz poddaje analizie porównawczej polityki imigracyjne dwóch państw postsocjalistycznych – Republiki Czeskiej i Rzeczypospolitej Polskiej. Praca autorstwa Beaty Eugene jest próbą analizy działań podejmowanych przez Rusinów w latach 1991–2014 w celu stworzenia autonomii terytorialnej na terenie obwodu zakarpackiego. Galina Piskorska w swoim artykule prezentuje stan oraz problemy polityki migracyjnej współczesnej Ukrainy. Ten dział kończy opracowanie Romualda Jończygo, którego przedmiotem są zachowania migracyjne mieszkańców Śląska.

Artykuł Zbigniewa Kurcza, w którym autor stara się udowodnić, jakoby jedynymi realnymi kreatorami systemów ochrony mniejszości, w zależności od podejścia do nich, były poszczególne państwa, otwiera kolejną, najobszerniejszą część recenzowanej pracy. Celem tekstu Piotra Burgońskiego jest analiza działań Unii Europejskiej na rzecz Romów. Ewa Godlewska przedstawia i poddaje eksplikacji politykę etniczną Republiki Federalnej Niemiec po roku 1990. Przemyślenia na temat wpływu czynnika etnicznego na politykę

zagraniczną Rosji uczynił głównym tematem swojego artykułu Marcin Tarnawski. Związek pomiędzy wynikami wyborów na Słowacji a rolą mniejszości w jej systemie polityczno-prawnym jest obiektem analiz Piotra Bajda. Sławomir Łodziński zajmuje się procesem instytucjonalizacji praw językowych osób należących do mniejszości narodowych w Polsce. Celem pracy Tomasa Browarka jest ustalenie i określenie kompetencji podmiotów realizujących współczesną politykę etniczną III RP. Tekst Marzeny Giedrońc przedstawia działania Komisji Mniejszości Narodowych i Etnicznych Sejmu w latach 1989–2011 w obszarze polityki etnicznej państwa. Kontekst niedawnych wydarzeń na Ukrainie stał się przyczynkiem do rozważań Natalii Teres na temat specyfiki i właściwości etnopolitycznego rozwoju południowo-wschodniej części tego kraju. Ewa Pogorzała stara się znaleźć odpowiedź na pytanie o miejsce polityki oświatowej w polityce etnicznej wybranych państw. Polityka wyznaniowa państwa ukraińskiego wraz z konsekwencjami dla procesów etnicznych zachodzących w jego wnętrzu są przedmiotem rozważań Witolda Bobryka. Dominik Héjy analizuje sytuacje mniejszości narodowych na Węgrzech w świetle wyborów parlamentarnych z roku 2014. Prezentację polityki etnicznej poszczególnych państw i regionów wieńczy artykuł Małgorzaty Stefanowicz o polityce językowej Litwy.

Ostatni dział poświęcony został mniejszościom narodowym i etnicznym jako podmiotom polityki. Otwiera go Bohdan Halczak, analizujący obecną sytuację mniejszości ukraińskiej zamieszkującej Dolny Śląsk. Następny tekst, autorstwa Marii Szejmi, przedstawia wpływ polityki historycznej na pamięć zbiorową i kształtowanie się nowej tożsamości Ślązaków. We wspólnym artykule Romuald Jończy oraz Katarzyna Łukaniżyn-Domaszewska prezentują część wyników i wniosków z badań przeprowadzonych wśród przedstawicieli władz samorządowych województwa opolskiego, a dotyczących oceny roli mniejszości niemieckiej w rozwoju społeczno-gospodarczym tej jednostki administracyjnej. Mateusz Babicki ukazuje współczesną politykę narodowościową Republiki Słowacji w oparciu o raporty z realizacji europejskiej Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych oraz Europejskiej karty języków regionalnych lub mniejszościowych. Mniejszości narodowe jako uczestnicy współpracy transgranicznej na przykładzie Euroregionu Bałtyk są przedmiotem analizy Krystyny Gomółki. Natalia Iakovenko podejmuje temat krymskich Tatarów jako jednej z najliczniejszych i najlepiej zorganizowanych grup mniejszości na terytorium dzisiejszej Ukrainy, będącej jednocześnie największym orędownikiem jedności terytorialnej i państwowej tego kraju. Tę część i całą książkę zamyka artykuł Natalii Shypki, w którym przeprowadzono analizę polityczno-prawną powstania oraz funkcjonowania organizacji mniejszości narodowych i etnicznych we współczesnej Ukrainie i Polsce.

Pomimo obaw, że zbiór będzie miał charakter stricte opisowy, redaktorom najwyraźniej udało się zachować równowagę pomiędzy tekstami o charakterze deskryptywnym i ekspanacyjnym. Na szczególną uwagę zasługują zwłaszcza artykuły Heleny Duć-Fajfer, Natalii Niedźwieckiej-Iwańczak oraz Marii Szejmi, które wyróżniają interdyscyplinarny charakter. Jednocześnie należy przyznać, że zarówno tematyczna, jak i metodologiczna różnorodność zebranych tekstów dobrze oddaje wieloaspektowość zagadnienia, jakim jest polityka etniczna, a samym autorom pozwala uniknąć nadmiernych uproszczeń i generaliza-

cji. Praca ta bardzo dobrze podkreśla powyższą cechę podejmowanego tematu i odsłania przed czytelnikiem wachlarz możliwości badawczych dotyczących obszarów dawno już zdeprecjonowanych czy zapomnianych. Wspomniane we wstępie recenzji zapóźnienie na gruncie polskiej nauki, a co za tym idzie, również braki na rynku wydawniczym, czynią omawianą pracę jeszcze bardziej wartościową i godną uwagi. Może stać się ona przyczynkiem do dalszych, pogłębionych analiz naukowych, jak również miłym krokiem ku konsolidacji środowisk akademickich zajmujących się problematyką etniczną, czego efektem mogłoby być, postulowane przez redaktorów, stworzenie nowej dyscypliny naukowej – etnopolitologii.

Amadeusz Urbanik